

**Una aproximació
a la història de
CINAES i CINESA. Dues
cadenes de distribució i
exhibició a Catalunya**

Jordi Torras i Comamala

Nota prèvia

Per a la recopilació de la història de CINESA s'havia previst una tanda d'entrevistes i de converses amb alguns membres del Consell Directiu de dita societat. Diversos ajornaments d'aquestes reunions i apropant-se el termini de presentació dels treballs de les II Jornades, es va decidir diferir l'estudi sobre CINESA i centrar la recerca sobre l'empresa CINAES, que des de l'any 1928 fins al 1935 ocupà una posició de gran importància en el fet cinematogràfic de tot Catalunya, àdhuc de l'Estat espanyol.

Fundació de CINAES

Les dades que es recopilen corresponen a les escriptures inscrites en el Registro Mercantil de Barcelona.

El dia 28 de juliol de 1928 davant del notari Francesc Espriu, de Barcelona, es constitueix la societat Cinematográfica Nacional Española Sociedad Anónima, amb un capital social de 75.000.000,- ptes. que serà representat per 150.000 (cent cinquanta mil) accions al portador, completament liberades i amb un valor nominal de 500,- ptes. (cinc-centes) cada una.

Grup iniciador. Era format per dues persones: Vicenç Montal Comelles i Ernesto Carpi Gentilli, els quals, un cop finida la seva tasca de gestions i de contractes amb terceres persones, aporten a

la nova societat tots els documents, informes i treballs efectuats per la constitució de l'empresa, i tot el dossier que fa referència a projectes, plans, programa social, estudis, gestions comercials realitzats fins al dia de la constitució de la societat.

El valor d'aquesta aportació s'estipula en 2.500.000,- ptes. i en pagament i compensacions de tot el realitzat es fa entrega als dits senyors Vicenç Montal Comelles i Ernesto Carpi Gentilli de 2.500 accions preferents i 2.500 accions ordinàries totalment lliberades.

Fundadors de CINAES. La llista és llarga i formada per persones directament vinculades amb el negoci cinematogràfic:

Mariano de Foronda y González Villarino, militar
Ernesto Carpi Gentilli, banquer
Vicenç Montal Comelles, del comerç
Alessandro Campa Pescetelli, del comerç
José Antonín Armengol, del comerç
Eduardo Vilaseca Marín, del comerç
Pedro Sacrest Dusol, fabricant
Joaquim Cabot Rovira, del comerç
Joan Verdaguer Mota, del comerç.

Consell d'Administració. En l'escriptura de constitució consta que el Consell d'Administració estarà format entre vuit i vint-i-quatre consellers, els quals seran nomenats entre els accionistes i aprovat el seu nomenament per la Junta General.

Per ser vocal del Consell d'Administració és precís disposar a la Caixa de la Societat 100 accions preferents o bé ordinàries.

El primer Consell d'Administració fou el format per:

Mariano de Foronda y González Villarino, marquès de Foronda
Alessandro Campa Pescetelli
Josep de Caralt Sala
Pedro Sacrest Dusol
Joaquim Cabot Rovira
Josep Encesa Pujadas
Vicenç Montal Comelles
Ernesto Carpi Gentilli
José Luis de Ussía
Eduardo Vilaseca Marín
Antonio Ledesma Alvaro
Joan Verdaguer Mota
Abelardo Trilla Balagué
José Antonin Jover
José Antonin Armengol.
Data escriptura: 28 de juliol de 1928
Notari: Francesc Espriu
Registre Mercantil, 8 d'octubre de 1928

Objecte de la societat. D'acord amb l'escriptura notarial, el negoci de la societat serà el de la cinematografia en general: explotació d'espectacles públics de tota classe, i especialment de projeccions cinematogràfiques i també tota activitat o negoci legal relacionat directa i indirectament amb la cinematografia des del punt de vista industrial i mercantil.

Més endavant es detallen altres projectes, objectius i accions d'acord amb el desenvolupament de la Societat.

Logotip i lema. El logotip de la marca era una quadriga menada per una dona jove amb corona ducal, que feia brandar la tralla al llom de quatre cavalls al galop.

El lema, en llatí, deia: *ars et labor-semper plus ultra*.

S'ha intentat aconseguir el registre oficial de la marca i del logotip.

Gestions amb resultat negatiu al Centre d'Informació i Desenvolupament Empresarial (DIDEM) de la Generalitat de Catalunya.

Gestions amb resultat negatiu a la Oficina Española de Patentes y Marcas, com es pot comprovar a la còpia de la carta que adjuntem. La marca i logotip van figurar a la façana i en el vestíbul de tots els locals que eren propietat o estaven sota control de la Societat. Els vidres de la porta principal del Tívoli que duïen gravat amb àcid la imatge de la quadriga foren retirats i trencats. També fou retirat l'escut de pedra que hi havia a la part superior de la façana de l'edifici de la Via Laietana núm. 53 —Palacio del Cinema—, local social de l'empresa.

L'anagrama de la societat era: CINAES, amb la *A* i *E* unides segons cal·ligrafia llatina clàssica: *AE*, és a dir, CINAES, emmarcada dins un rombe apaisat.

Veure les xerocòpies que s'adjunten.

Entitats integrades a CINAES

Locals de propietat o sota control de CINAES

En la gestació de CINAES van intervenir tres empreses importants del negoci cinematogràfic:

Vilaseca y Ledesma. Cinematógrafos y Películas
Cinematográfica Verdaguer, SA
Tívoli, SA

En principi es va establir un acord comercial de participació mútua fins al dia 3 d'octubre de 1931, data en la qual les tres firmes es van fusionar amb CINAES amb escriptura del notari Espriu.

Aportació a CINAES de les tres empreses:

Vilaseca y Ledesma. Cinematógrafos y Películas. Creada el dia 1 de gener de 1920, per transformació de la societat mercantil col·lectiva, Vilaseca y Ledesma (1916), aporta a CINAES tot el material cinematogràfic de la firma Pathé Frères; el material tècnic i cintes educatives de la divisió Pathé KOK; el local i cinema Pathé Cinema —dit, successivament, Lido Cinema, Actualidades, Alcázar i Nuevo Alcázar—, i el local i cinema Pathé Palace, de Via Laietana, núm. 53, avui conegut com Palacio del Cinema. Aporta, també, els locals —no es detallen en les escriptures—, que té sota control de programació.

Cinematográfica Verdaguer, SA. Creada el 6 d'abril de 1920 per transformació d'anteriors societats: Verdaguer. Ramo Cinematografía (1909) Agencia General Cinematográfica. Venta y Alquiler de Películas (1913) aporta a CINAES el material i drets d'exclusiva de les firmes que representava: Warner Bros, Columbia, First National, Selig, etc.

Tívoli, SA. Creada el 9 de març de 1918, aporta a CINAES el Teatro Tívoli, amb tots els edificis annexos i el Teatro-Circo Olympia, de la Ronda de Sant Pau.

Locals CINAES

Eren de dos tipus: sales d'exhibició, propietat de la societat, i sales d'exhibició sota control o arrendament de programació. L'octubre de 1928, molt abans de la fusió de les tres firmes, la CINAES tenia de propietat les sales següents:

Spring Cinema (Sarrià-Bonanova) per compra als germans Joaquim, Rosa i Francesc Font Pedrosa, el dia 21 de desembre de 1928.

Monumental Cine i Cine Diana per compra a Donya Amada Antonín Jover, mare i legal representant dels seus fills menors d'edat Josep i Carme Fàbregas Antonín.

Salons CINAES de propietat o sota control (arrendats)

Primers anuncis a la premsa. S'han escollit els diaris més representatius de l'època.

Las Noticias:

Anunci del dia 30 de setembre de 1928:

«Espectáculos C.I.N.A.E.S.: Tívoli (propietat), Capitol, Kursaal, Cataluña, Monumental (propietat), Padró, Bohemia, Iris Park, Diana (propietat), Argentina, Royal, Walkyria, Gran Teatre Condal.»

El primer anunci a *Las Noticias*, amb el logotip CINAES, surt el dia 10 de gener de 1929, amb les mateixes sales. Total: tretze cines.

Diario de Barcelona:

Anunci del dia 7 de desembre de 1928: els anteriors.

La llista completa a tota pàgina i amb logotip surt el dia 15 de gener de 1929.

Als anteriors cal sumar-hi:

Goya, Pathé Palace (propietat), Excelsior, Olympia (propietat), Miria, Pathé Cinema (propietat), Alianza (Poble Nou), Ideal (Wad Ras), Triunfo (Poble Nou), Salón Condal (Clot), Montaña (Clot), Recreo (Sant Andreu), Alhambra (Sant Andreu), Spring (propietat).

Catorze sales que sumades a las tretze anteriors fan un total de vint-i-set cines.

La Vanguardia:

Primer anunci sense logotip el dia 30 de setembre de 1928. Cartellera dels locals amb la indicació CINAES entre parèntesi. Per exemple: Tívoli (CINAES), etc.

El primer anunci de marca amb logotip i ben destacat a la pàgina dedicada al cinema, surt el dia 28 de febrer de 1929.

La Publicitat:

Primer anunci amb logotip el dia 5 de gener de 1929 i limitat als locals següents:

Olympia, Goya, Tívoli, Capitol, Kursaal, Cataluña, Pathé Cinema, Pathé Palace, Excelsior, Miria, Diana, Argentina, Gran Teatre Condal, Walkyria, Royal, Monumental, Padró, Bohemia, Iris Park.

Total: dinou cines.

La Veu de Catalunya:

Primer anunci amb logotip el 12 de gener de 1929.

Las mateixes sales anteriors.

Locals anunciats a l'últim trimestre de 1928 i primer trimestre de 1929, fora de la cadena CINAES:

Coliseum, Salón Reina Victoria, Diorama, Odeón, Smart, Comedia (Gràcia), Splendid, Select, Mundial, París, Rialto, Frégoli, Trianon.

Total: tretze cines que sumats als vint-i-set de CINAES fan un total de quaranta cines. Advertim que no tots els locals eren anunciats cada dia. Molts empresaris reservaven la publicitat per al dijous i diumenge. Però, més o menys, els locals de Barcelona oscil·laven entre quaranta-cinquanta cines.

Precursors de CINAES

Per entendre i comprendre la creació de CINAES cal retrocedir a començament de segle, dies en què el negoci cinematogràfic —exhibició i distribució— s'estava organitzant. Era necessari establir unes normes que reguessin la compra-venda, lloguer i exhibició de les pel·lícules, i la possessió o distribució dels films *en exclusives*.

Es dedueix de la lectura d'articles, comentaris, reportatges i informes que el negoci cinematogràfic —distribució i exhibició— estava en una fase crítica de la seva evolució: aparició de noves sales exhibidores, necessitat urgent de reformes de les velles sales, naixement del cinema sonor, difícil entesa entre distribuïdors i empresaris, progressiu augment del metratge de les cintes que obligava a establir horaris adequats a la projecció de dos films: el de complement, el de base i les *propines* de documentals, de cintes còmiques de dibuixos animats, de noticiaris en deien *gràfics* cinematogràfics... Per un altre cantó van sorgir les imposicions de l'Estat i dels municipis: Hisenda, Protecció a la infància, contribució local i béns immobles, taxes de tot tipus: sobre façanes, publicitat, propaganda mòbil... No es pot negar que no hi havien beneficis, però cal pensar si els guanys compensaven traves i dificultats.

La primera reacció lògica dels empresaris fou la d'agrupar-se o unir-se constituint *cadena*s de sales —en deien *ciclos*—, les quals compartien programes. Una mena de trampa amb la que es volia enganyar les cases distribuïdores. En llenguatge dels professionals d'aleshores en deien el *sistema de passi*: un empresari contractava un film a un distribuïdor i l'empresari, si tenia en arrendament una, dues o més sales, projectava el film en els seus cinemes, però només pagava el lloguer de la cinta per una sola sala.

Per tal de defensar-se de les lleis estatals i municipals i de les normes de lloguer de les distribuïdores, els empresaris van crear l'any 1911 la Unión Cinematográfica Española, que es va convertir l'any següent —1912— en el Sindicato de Empresas Cinematográficas de Cataluña.

Els distribuïdors van reaccionar al moment, tot creant la Unión de Fabricantes, Representantes y Alquiladores el mes d'abril de 1913. Els periodistes cinematogràfics de l'època van fer broma de la guerra entre *capuletos* y *montescos*.

És en aquest punt on cal situar la idea de la fundació de la CINAES.

Cadenes de sales. De 1911 a l'any de fundació de la CI-NAES (1928)

Llista llarga i amb moltes variacions de cadenes i de locals.

L'estudi s'ha basat en la cartelera dels diaris i en els anuncis de revistes especialitzades.

1911

Cadena *ciclo*: Gran Teatro Condal-Gran Cine Bohemia.

1912

Cadena: Bohemia-Condal-Royal.

1913

No s'observen canvis.

1914

Cadena: Diana-Royal-Argentina-Excelsior.

Empresa Frégoli: Frégoli-Marina (Barceloneta).

Empresa Bohemia: Bohemia-Walkyria-Iris Park-G.T. Condal.

1915

Empresa Cataluña: Cataluña-Kursaal-Príncipe Alfonso.

Empresa Bohemia: Bohemia-Walkyria-Iris Park-G.T. Condal-Ideal.

1916

Circuit Cataluña: Cataluña-Bohemia-Diana-Kursaal-Iris Park-Royal.

Empresa Bohemia: Bohemia-G.T. Condal-Palace Cine.

Observis aquí la duplicitat del Bohemia.

1919

Cadena: Monumental-Walkyria.

Cadena: Diorama-Triunfo.

Cadena: Eldorado-Palace Cine.

1920

Empresa Kursaal: Kursaal-Iris Park-Royal.

Empresa Diana: Diana-Monumental-Triunfo.

A partir del mes de març es formen noves cadenes o circuits amb canvis i traspassos de locals d'una a altres cadenes.

Per exemple:

Empresa Diana: Diana-Royal-Argentina-Excelsior.

Empresa Bohemia: Bohemia-G.T. Condal-Palace Cine-Eldorado.
Empresa Ideal (Poble Nou), fundada per Josep Fàbregas: Monumental-Walkyria-Ideal (P.N.)-Salón Condal (Clot)-Spring-Salón Triunfo (P.N.)

Empresa Triunfo: Cine Teatro Marina-Cine Teatro Triunfo.

Empresa Films, creada per Magí Tobella: Trilla-Mundial-Smart-Principal (de Gràcia).

Empresa Lluís Buxeres: Frégoli-Gloria-Trianon.

Empresa Gurgui: Gayarre (Sants)-Liceo (Sants).

1928

El dia 31 d'agost de 1928 les cadenes de sales anunciades a la premsa de Barcelona foren:

Diana-G.T. Condal-Bohemia-Argentina-Royal-Iris Park.

Triunfo-Marina-Nuevo.

Select-Mundial.

Kursaal-Cataluña.

Monumental-Padró-Walkyria-Excelsior.

Repetim que la CINAES es va constituir el dia 28 de juliol de 1928, que va començar la seva activitat el dia 1 de setembre del mateix any i que el primer anunci dels seus locals no es va publicar a la premsa (*Las Noticias*) fins al dia 30 de setembre del 1928.

En una altra part d'aquest treball queda constància de l'evolució dels locals CINAES des de l'any 1928 fins a la dissolució de la societat l'any 1935.

Projectes CINAES

La CINAES fou una empresa molt ambiciosa i molt ben preparada per monopolitzar l'espectacle cinematogràfic, però, tal com va assenyalar el periodista Antoni Furnó en la seva columna en el diari *Las Noticias*, els executius i directors de l'empresa no tenien la cobdícia com objectiu únic de la societat. CINAES estava disposada a procedir a una total renovació de l'espectacle, del negoci i de la indústria del cinema. En aquesta direcció els seus projectes immediats foren:

- Produir pel·lícules: sis cada any;
- Dedicació, per mitjà del cinema, a l'ensenyament;
- Constituir-se en una mena de càtedra ambulant de cultura;
- Subministrar material cinematogràfic per a l'ensenyança;
- Explotació comercial de pel·lícules;
- Creació d'un cinema familiar;
- Seleccionar pel·lícules d'interès temàtic i artístic;

- Renovar la publicitat i propaganda cinematogràfiques;
- Reformar el total de les sales exhibidores de la seva propietat o sota el seu control;
- Creació de departaments de tipus tècnic: laboratori de revelar, tiratge de còpies, de retolació... Crear un servei tècnic d'urgències les 24 hores del dia. Venda d'aparells de projecció i de cinema sonor. Secció de reparació de maquinària... Fabricació de cinta verge i d'aparells, com ara la marca Erko.

En un article molt documentat, el col·laborador de *Popular Films*, Manuel Lois, confessa que la CINAES ha destinat la quantitat de 12.000.000,- ptes. «para levantar el ingente edificio de la cinematografía hispana». Segons l'articulista aquest «edifici» havia de funcionar amb l'esforç d'un equip complet constituït per: un director tècnic, un director artístic, dos arquitectes, un director escènic, un director de premsa, un cap de publicitat, una Secció Cultural i una Secció de Distribució.

D'aquest ambiciós programa la CINAES va tirar endavant els objectius següents:

1. Producció de films: un l'any 1930. Diversos reportatges i documentals els anys 1930, 1931, 1932.
2. Intents de cinema familiar amb l'organització de sessions infantils.
3. Selecció de films, en sessions especials.
4. Ensenyança i cultura, amb exhibició de documentals científics.
5. Reformes notables de velles sales.
6. Programació escollida de pel·lícules estrangeres i nacionals.

Reaccions i comentaris sobre CINAES

L'actitud més immediata presa pels empresaris «no fusionats» és la d'unir-se en una Agrupació d'Empresaris de Catalunya, que fou constituïda per Antoni Rovira, Abelardo Trilla, Guillem Juncà, Josep Cugat, Francesc Benages, Jacint Cases, Pere Cumelles, Al·fred Batista i Josep Balart. Sobre aquesta «unió» enfrontada a CINAES, el diari *Las Noticias* (1 de novembre de 1928), a la secció «Chismes de la Taquillera», que firmava Don Próspero Alegrías a la pàgina setmanal del diari dedicada a la «Cinematografia», va fer-hi broma amb una paròdia del desafiament entre Don Juan i Don Luis de l'obra de José Zorrilla.

El fragment final val la pena reproduir-lo:

Els personatges s'han convertit en Trust Tenorio i Trust Mejía.

Trust Tenorio (CINAES): Del mismo modo arregladas
mis cuentas
traigo en el mio
en dos líneas separadas
los cinemas enemigos y las salas fusionadas.
Trust Mejía (Agrupació): Contad.
Trust Tenorio: Aquí cuento 31.
Trust Mejía: Sin mis cines. Me conmueve
¡por la cruz de San Bruno!
¡¡aquí sumo 39!!

Trenta-nou eren les sales CINAES —només a Barcelona— i trenta-una les sales no fusionades.

Las Noticias, Arte y Cinematografía, El Cine, El Día Gráfico i Popular Film (setembre-octubre-novembre de 1928), són les publicacions que més es van ocupar de la creació de CINAES.

Fem una recopilació de citacions bibliogràfiques i un resum dels comentaris i enquestes sobre CINAES:

Las Noticias: (6 de setembre de 1928; 13 de setembre de 1928; 20 de setembre de 1928; 27 de setembre de 1928; 4 d'octubre de 1928) (1 de novembre de 1928; 7 de febrer de 1929; 11 d'abril de 1929; 18 d'abril de 1929; 21 de novembre de 1929)

Alguns comentaris: Antoni Furnó, *Anfurso*, recolza la renovació que CINAES està realitzant sobre l'exhibició cinematogràfica. L'articulista proposa que per tal d'acabar amb el desordre en la programació de les sales, la CINAES té capacitat per reorganitzar l'exhibició destinant diversos dels seus locals a diferents temàtiques i tècniques: sales només pel cinema mut; sales pel cinema sonor; sales per reportatges, documentals i films científics; sales dedicades a *reprises*; sales per cinema còmic...

Sobre l'augment de preu de les localitats es comenta:

Resulta que el *trust* nació pegando... el único acuerdo del Consejo de Administración ha sido el del aumento del precio de las localidades. ¿Y de las reformas que demanda el cine, qué?.

El Día Gráfico (1 de novembre de 1928):

Arriba el Cinematógrafo!!!... El poderoso consorcio da a sus espectadores la sensación de que no se sufre el menor retraso en conocer las maravillas del 7º Arte. Éste es sólo un aspecto de la renovación que lleva a cabo CINAES.

El Cine (9 d'agost de 1928; 16 d'agost de 1928; 20 de setembre de 1928)

[...] la sociedad Cinematográfica Nacional Española se propone en brevísimo plazo dar decisivo impulso al comercio y a la industria

nacional cinematogràfica colocándola a la altura de las más importantes empresas similares extranjeras.

[...] Esperamos con impaciencia los primeros pasos a dar por la sociedad CINAES.

[...] la constitución de esta sociedad ha promovido un movimiento de inquietante interés entre los que componen la familia cinematográfica

[...] acogida con reserva... campanas al vuelo en un acto de optimismo... fracasos financieros anteriores... viene a entorpecer la labor de los pequeños editores...

[...] contar con un circuito seguro de distribución...

Sessions públiques organitzades per CINAES

Foren dividides en cinc seccions:

a) Les agrupades amb el nom d'Studio CINAES i dedicades a presentar obres mestres o renovadores de l'art del cinema.

b) Les dedicades a la infància.

c) Les dedicades al cinema científic, documental i de reportatges.

d) Les sessions benèfiques per asils, orfenats, hospitals.

e) Les de caire moral amb aprovació de l'autoritat eclesiàstica.

Les vetllades Studio CINAES i les sessions infantils foren les de més llarga durada. La resta eren sessions esporàdiques i circumstancials.

Studio CINAES*

Va tenir dos directors responsables de la selecció de programes: Xavier Güell López i J. M. Duran.

Es celebraven en el Lido Cinema, avui Nuevo Alcázar, i més tard en el Kursaal, avui desaparegut.

1a 7 de novembre de 1930. Lido Cinema
Microscopia (documental LUCE)

* Les programacions de cada sessió s'han confegit a través dels anuncis apareguts en els diaris *La Vanguardia*, *L'Opinió*, *Diario de Barcelona*, *La Publicitat* i la revista *Mirador*. D'aquí la disparitat de títols en relació als originals i de llengües en relació a la d'exhibició majoritària: el castellà.

Un film italià de l'any 1912

The Mystery of the Château de Dés (Man Ray)

El creuer Potemkin (S.M. Eisenstein)

Sobre aquest film el *Diario de Barcelona* va comentar, en honor a la CINAES, que «no sin grandes esfuerzos se ha podido exhibir este film en nuestro país».

2a 21 de novembre de 1930. Lido Cinema

Arácnidos (documental LUCE)

Agua (film de muntatge de Viktor Blum)

I Do Love to Beside the Sea (O. Blakeston)

Docks de Nova York (J. von Sternberg)

3a 5 de desembre de 1930. Lido Cinema

Gasterópodos y equinodermos (documental LUCE)

La Coquille et le Clergyman (G. Dulac)

L'Àngel Blau (J. von Sternberg)

4a 19 de desembre de 1930. Lido Cinema

Anélidos (documental LUCE)

El trágico amor de Mona Lisa (film italià, 1909)

Rien que les heures (Alberto Cavalcanti)

Le Rail (Lupu Pick)

5a 2 de gener de 1931. Lido Cinema

Hormigas (documental LUCE)

Vals de Mefisto (un film de cinema pur, 1915)

Turksib (Viktor Turin)

La CINAES traslladarà les sessions Studio al Kursaal i ho raona informant que el Kursaal disposa de «General» i que per això pot oferir localitats més barates.

6a 16 de gener de 1931. Lido Cinema

Cristalizaciones (documental LUCE)

Vals de Mefisto (repetició)

La novel·la de la modisteta (film d'avantguerra)

À propos de Nice (Jean Vigo i Boris Kaufman)

Yedo (Teinosuke Kinugasa)

Studio CINAES fa constar que *Yedo* és el primer film japonès que es presenta a Barcelona.

7a 30 de gener de 1931. Kursaal (primera sessió en el Kursaal)

En Rade (Alberto Cavalcanti)

Robots (Eugène Deslaw)

Sous les toits de Paris (René Clair)

8a 13 de febrer de 1931. Kursaal
Ballet mécanique (Fernand Léger)
Romanza sentimental (S. M. Eisenstein)
Igdenbu, el gran cazador (de Bek Nazaron, del Moskov Kino de Moscou)

Un film italià de l'any 1910

9a 27 de febrer de 1931. Kursaal
Un film de Chaplin de l'any 1915
Borderline (K. Macpherson)
La última compañía (de Joel May, per la UFA i dirigit per Kurt Bernhardt)

10a 13 de març de 1931. Kursaal
Sessió especial dedicada a les novetats del cinema intel·lectual.
Ligth Rhytas (F. Brougière i O. Blakeston)
Jeu de chapeau (film de cinema pur, de Hans Richter)
Les Deu timides (René Clair)
La confidencia (Arthur Robison)

11a 27 de març de 1931. Kursaal
Esencia de verbena (Ernesto Giménez Caballero)
Négatifs (film que sobrepassa l'avantguarda, d'Eugène Deslaw)
Napoléon I (1907)
Tempestad en el Montblanch (Arnold Fanck)

12a 10 d'abril de 1931. Kursaal
Les Champs Elysées (documental)
Ma petite cousine
La escuadrilla del amanecer (Howard Hawks)

13a 24 d'abril de 1931. Kursaal
Un coup de dés (Pierre Chenal)
El expreso azul (I. Z. Trauberg, del SOV-Kino de Moscou)
Liliom (Frank Borzage)

14a 8 de maig de 1931. Kursaal
Última sessió de la temporada: Nit de Gran Gala dedicada a diverses cinematografies:

Histoire de detective (Charles Dekeukeleire. Bèlgica)
El gabinete del Dr. Caligari (Robert Wiene. Alemanya)
Velocità (Cordero, Martino, Oriani. Itàlia)
La Pluie (Joris Ivens. Holanda)
La mare (V. I. Pudovkin. URSS)
Les sessions Studio CINAES es reprenen a la tardor.

15a 23 d'octubre de 1931. Kursaal
Artem, el carregador del Volga (Petrof-Mitof)
Le Million (René Clair)

16a 20 de novembre de 1931. Kursaal
Shorts
Le Voyage dans la Lune (Georges Méliès)
Les 400 coups du diable (Georges Méliès)
La terra (A. P. Dovzhenko)

Àngel Ferran escriu a *La Publicitat*: «Veure *La terra* és un càstig ben feixuc pels comunistes snobs».

17a 19 de desembre de 1931. Kursaal
Batis (Pierre Chenal)
Architecture (Pierre Chenal)
Corda Frates (film italià, 1909)
Kameradschaft (*Carbó*) (G. W. Pabst)

Finalitzada la temporada i davant de la que es prepara per l'any 1932, Àngel Ferran escriu a *La Publicitat*: «Studio CINAES no és un lloc on es presenten pel·lícules prohibides per la censura, sinó pel·lícules prohibides —en altres locals— per la taquilla».

18a 5 de febrer de 1932. Kursaal
Dos films científics:
Fleurs meurtries (assaig sobrerealista de Livet)
À nous la liberté (René Clair)

19a 12 d'abril de 1932. Kursaal
Street Scene (*La calle*) (King Vidor)
La línea general (S. M. Eisenstein)

Els mesos d'estiu, juny, juliol i agost, la CINAES organitzava en els seus locals sessions de films de temporades anteriors.

20a 7 d'octubre de 1932. Tívoli en sessió de Gran Gala:
Atlántida (G. W. Pabst), amb B. Helm i P. Blanchard

21a 4 de novembre de 1932. Tívoli en sessió única:
Scarface (Howard Hawks)
Tango (Gösta Hellstrom)
Flowers and Trees (Walt Disney)

22a 2 de desembre de 1932. Tívoli en sessió única:
L'Opéra de quatre sous (G. W. Pabst)

23a 23 de desembre de 1932. Tívoli en sessió de Gran Gala:
Atlántida (G. W. Pabst)

Aquest any 1932, la CINAES, fora de les sessions Studio, es va adherir als actes del Dia del Cinema, celebrant una sessió el dia 18 de juny, en el Tívoli, amb el programa següent:

Amanecer (F. W. Murnau)
El comparsa (Buster Keaton)
El presidio (versió amb Juan de Landa)
Varieté (E. A. Dupont)
Vida nocturna (S. Laurel i O. Hardy)
La canción de París (amb Maurice Chevalier)

24a 3 de febrer de 1933. Tívoli en sessió especial:

Escuela del Mar (X. Güell)
Colonies Escolars (X. Güell)
Forges (J. Tedesco)
La mort d'un rossinyol (Livet)
King Neptune (W. Disney)
Les malles de Mr. O. F. (A. Granowsky)

25a 13 de març de 1933. Tívoli en sessió de Gran Gala:
14 de juillet (René Clair)

26a. 19 de maig de 1933. Kursaal

El hijo de Carlos V.
Un film d'avantguerra
El falso noticiario (Edgar Neville)
Kuhle Wampe (A qui pertany el món?) (S. Th. Dudow)

27a 3 de novembre de 1933. Tívoli en sessió de Gran Gala:
Don Quixot (G. W. Pabst)

28a 8 de novembre de 1934. Kursaal. Última sessió CINAES dedicada a «Las Joyas del Cine»

Liebelei (Max Ophüls)
Don Juan
Rusia
El abanico de Lady Windermere (Ernst Lubitsch)
El peregrino (Charles Chaplin)
I algunes *Simfonies innocents* de Walt Disney

Sessions infantils

Fou un dels projectes més ben acollit per les famílies de Barcelona. Les sessions es celebraven en el Lido Cinema cada dijous a la tarda i cada diumenge matí i tarda. Quan el Lido Cinema va tancar

per reformes, les sessions es van celebrar també dijous i diumenges en el Kursaal. El programa consistia en pel·lícules còmiques de Charlot, de Larry Semon, de la Pandilla... en films de *cowboys* i d'aventures... en documentals i reportatges... en dibuixos animats de Sullivan (*Gato Félix*) de Walt Disney (*Silly Symphonies*).

La premsa es va fer ressò de la importància i de l'interès d'aquestes sessions infantils. El mateix Àngel Ferran a *La Publicitat* (7-XI-1933) escriu: «La CINAES ha complert amb quasi bé totes les seves promeses fetes, però sembla que no vol continuar amb les sessions de cinema infantil, cosa amb la qual no podem estar-hi d'acord».

Cal suposar que l'Àngel Ferran estava mal informat. Les sessions van deixar de fer-se en el Lido Cinema, però van continuar en el Kursaal i, tan fort van arrelar que fins l'any 1934, al convertir-se el Lido Cinema en Actualidades, van prosseguir en aquesta sala les sessions de cinema per nens.

1a sessió: Festival Infantil en l'Olympia el dia 18 de novembre de 1928 (poques setmanes després de la fundació de la CINAES i molt abans de l'organització de les d'Studio CINAES). Programa: projecció del film de Fred Niblo: *Ben-Hur*.

2a sessió: 9 de desembre de 1928. Lido Cinema.

Films de La Pandilla

Un film de *cowboys* de Tom Tyler

Estrena de *La Bohème*, cinta interpretada per «la precoz y maravillosa actriz infantil» Marcella Sabbattini.

La preocupació de la CINAES pel cinema infantil està ben palesa amb l'acord de la Societat i la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Amb la participació de la firma Paramount es van organitzar sessions de tipus culturals i instructives destinades als Grups Escolars recentment creats i que formaven part del Patronat Escolar de Barcelona.

El dia 12 de març de 1932 es van iniciar aquestes sessions que es van celebrar en el Nous Grups Escolars de Sarrià i del carrer de Casp, és a dir, en els Jesuïtes de Sarrià i del carrer de Casp, afectats per l'article 26 de la Constitució republicana.

El primer programa fou: *Chang, Nanuk l'esquimal* i *Viatge del capità Byrd al Pol Sud*.

Les sessions de cinema infantil van durar fins al desembre de 1935.

Sessions de documentals i de reportatges

Foren limitades. Els programes eren estructurats amb curt metratges que la CINAES havia comprat a l'Institut LUCE, de creació feixista. Per això es va dir que la CINAES era una empresa que simpatitzava amb els feixims de Mussolini. No era ben bé això, però...

Vinculat a CINAES hi havia en Xavier Güell, bon reporter cinematogràfic que treballava també per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

1a sessió: 4 de febrer de 1931. Lido Cinema

Asia (documental)

2a sessió: 18 de febrer de 1931. Lido Cinema

Equinodermos y crustaceos (documental LUCE)

En las puertas del Polo Antártico (K. Larsen)

Buchi

3a sessió: 29 de febrer de 1931. Capítol i Catalunya

Arribada a Barcelona dels aviadors italians que han fet la travessia de l'Atlàntic

Reportatge sobre el festival infantil CINAES a l'Olympia

4a sessió: 4 de març de 1931. Lido Cinema

Egipto (documental)

Fater Sikri, la abandonada (film hindú)

Les Troglodytes (Marc Allégret)

Le Film Poilu (escenes de la guerra 1914-1918)

5a sessió: 23 de març de 1931. Lido Cinema

La epopeya del Everest

Voyage au Congo (Marc Allégret, sobre un tema d'André Gide)

6a sessió 29 d'abril de 1931. Lido Cinema

Arribada d'Alcalá Zamora a Barcelona

Himnos Nacionales (reportatge)

7a sessió 22 de juny de 1931. Capítol

Mort i enterrament de Santiago Rusiñol (Producció CINAES, de Xavier Güell)

8a sessió: 25 d'abril de 1932. Capítol i Catalunya

Reportatge sobre el dia de Sant Jordi (Producció CINAES, de Xavier Güell).

Sessions morals

Representants d'un nombrós grup de famílies de Barcelona van entrevistar-se amb un dels directors de la CINAES, sol·licitant l'organització de sessions de cinema ètic i moral. CINAES va estar-hi d'acord. Tot seguit el Bisbat de Barcelona va anomenar uns censors, els quals juntament amb la direcció de CINAES van programar una tanda de sessions de pel·lícules que no ferissin la sensibilitat de determinat públic. Es va escollir el Lido Cinema com local per dites sessions, les quals van ésser qualificades de «Sessions Culturals», però a la premsa, —concretament en el *Diario de Barcelona*— eren anunciades com «Sessions aprovades per l'autoritat eclesiàstica».

1a sessió: 26 de gener de 1931. Lido Cinema

Como se imprime la música

¡Qué noche aquella! (comèdia)

Periquito y el vagabundo (del ninotaire Sullivan)

Kif Tebby (film oriental).

Kif Tebby en àrab vol dir: «Facis la teva voluntat».

Aquesta primera sessió va durar fins al dia 3 de febrer. Segons *Diario de Barcelona* va ésser un gran èxit.

2a. sessió 3 de febrer de 1931. Lido Cinema

La vida de las arañas (documental)

El novio de la abuelita (comèdia)

El capitán Drumond (amb Ronald Colman)

3a sessió: 12 de febrer de 1931. Lido Cinema

La fabricación de ratles

Alicia y el pirata

La cosa está que arde

Nuri. En la India misteriosa

4a sessió: 14 de febrer de 1931. Lido Cinema

Asia

Las siete llaves (amb Richard Dix)

5a sessió: 21 de novembre de 1931. Lido Cinema

(Es pot considerar com l'última sessió.)

Nos maîtres les domestiques

L'Arlesienne, film que fou presentat en una conferència del director de l'Institut Francès, M. Achille Bertrand, sobre Daudet i la Provença.

Altres sessions CINAES

Són les sessions de tipus benèfic.

1a sessió: 27 de desembre de 1930. Olympia
Per a tots els desvalguts de Barcelona.

2a sessió: 25 de març de 1931. Olympia
Festival per als desvalguts a l'Asil Duran i a la Casa de Caritat.

3a sessió: 24 d'abril de 1931. Fémina
Sessió benèfica per als pobres de la ciutat, amb la col·laboració de la firma Hispano Fox Film.

4a sessió: 16 de novembre de 1931. Lido Cinema
Sessió a benefici de la Delegació Provincial del Patronat de Protecció de la Dona.

Mercado de mujeres (tràfic de dones)

Se desean tanguistas para Buenos Aires (*Trata de blancas*)

Una sessió detectada el dia 21 de març de 1933 a benefici de l'Empara Maternal Infantil de Barcelona, en el Fémina:

Primavera de Otoño (amb Catalina Bárcena i Raoul Roulieu).

Evolució de la CINAES

Va seguir un procés biològic natural: néixer, créixer, establitzar-se i finir.

Etapas de la societat

28 de juliol de 1928. Escriptura fundacional.

21 de desembre de 1928. Compra del cinemes Diana, Monumental, Spring.

3 d'octubre de 1931, fusió definitiva amb Vilaseca y Ledesma, SA, Cinematográfica Verdaguer, SA i Tívoli, SA.

Ampliació del seu actiu amb el Pathé Cinema, el Pathé Palace (i edifici), Tívoli (amb edificis annexos), Olympia, tot el material de la casa Pathé Frères i totes les exclusives de Cinematográfica Verdaguer.

28 de novembre de 1932. Hipoteca sobre els locals: Tívoli, Olympia, Spring, Diana, Monumental, Ideal (Wad Ras), Montaña (Clot), Salón Condal (Clot), un local de cine del barri de Triana (Sevilla), Pathé Palace, una casa del carrer de Condal.

Si bé la hipoteca fou rescatada, la CINAES va quedar ferida de mort. En dóna testimoni la disgregació dels seus locals:

S'han citat els que posseïa a Barcelona, pel gener de 1929.

Gener de 1932: es desfan de la CINAES: Aliança (P.N.), Recreo (S.A.), Montaña (Clot), Spring, Triunfo (PN), Condal (Clot), Alhambra (S.A.). A l'any 1933 s'aparten de CINAES: Goya, Barcelona, Iris Park, Walkyria. A l'any 1934 el Fémina es deslliga de la CINAES i resten: Tívoli, Capitol, Cataluña, Kursaal, Olympia, Actualidades, Pathé Palace, Excelsior, Miria, G. T. Condal, Monumental, Royal, Padró, Bohemia.

1935: últim any CINAES

El dia 22 de gener neix l'Empresa Kursaal: Kursaal, Padró, Diana, Bohemia.

El dia 27 d'abril de 1935 neix l'Empresa Capitol: Capitol, Excelsior, Condal, Walkyria, Aliança (PN.)

4 de juliol de 1935. Anunci de la nova empresa del Pathé Palace: Verdaguer (Joan)

La CINAES queda reduïda a Fémina, Actualidades i Royal.

El dia 17 de juliol de 1935 el Fémina passa a mans de Rodrigo Soler.

8 de setembre de 1935: últim anunci a la premsa de Salones CINAES: Actualidades i Royal.

El dia 24 de setembre de 1935. Actualidades es separen, són independents i la CINAES s'ha acabat. No ben bé del tot. En el Registre Mercantil hi ha una escriptura en data del 26 de juny de 1957 considerada com l'última voluntat de la difunta. Fa referència a l'acte de disposar els llibres de la Societat en la Secretaria del Jutjat de Primera Instància de la Bis-bal de l'Empordà.

Anècdotes i fets humans de la CINAES

Primer cal un comentari sobre el film que la CINAES amb col·laboració de Renacimiento Films —casa de Madrid, però, amb una divisió: Secció Clot a Barcelona va produir i estrenar en el Tívoli el dia 13 d'octubre de 1930.

Títol: *El amor solfeando*

Director: Robert Florey

Rodatge: estudis de la Tobis-Klang Film d'Alemanya

Intèrprets: Imperio Argentina, Carlos Román, Alady, Ortiz de Zarate, Valentín Parera.

Tres comentarís: A. Furnó a *Las Noticias*: «[...] es una película nacional, es una producción nuestra, es una producción que viene a encabezar una industria que ha de librarnos en parte de ser como somos hoy totalmente tributarios del extranjero»

Sense firma a *Mirador* (23 d'octubre de 1930): «[...] ni l'assumpte, ni el director, ni els tècnics, ni el compositor són espanyols. Hom ha fet amb intèrprets espanyols una traducció catalana d'un film cosmopolita i aquesta edició ha estat costejada amb capital de dues empreses espanyoles cinematogràfiques: Cinaes i Renacimiento Films. És tot el que hi ha. Florey ha fet una bona feina amb una matèria tan ingrata com la que li han posat a les mans».

D'Àngel Zuñiga a la seva *Una historia del cine*: «Las primeras incursiones del cine español hacia estudios extranjeros son decepcionantes, son calamitosas».

Gent de CINAES:

Màrius Calvet, cap de Publicitat, director del Kursaal.

José Cubas, programista de CINAES.

Joaquim Mateo, operador de la sala de proves de CINAES

Inocente Ochoa i Enric Laborda, *ciclistes* de la cadena CINAES.

Xavier Güell i López, reporter cinematogràfic, director dels locals de CINAES.

Benito Amat i Guillem González, operadors de cabina del Catalunya.

En el film *El amor solfeando* —el clàssic embolic entre la senyora o senyoreta casada i el professor de música— hi havia una cançó amb música de l'Amadeu Vives i lletra d'en Josep Maria de Sagarra:

«Como las Rosas de Abril»

Todas las Rosas de Abril
tiene envidia de mi
no sabe la pobre flor
porque el amor es así
de falso y engañador
y un día dura y no más
para ser
como rosa de Abril.

Si me llamaba princesa
de pelo rizado
de boca fresa
yo se que mi enamorado
que el labio me besa
se engaña a mi lado
Y al fin no importa, señores
porque es mi alegría
de rosa de un día
que va soñando en amores
que no le dan pena.

Siento despertar
el corazón
con sangre de clavel
como las flores rojas del mantón
de mi noche de miel.

Soñé yo una primavera
de flores y brisas,
de claras sonrisas,
y la caricia primera
clavose la espina,
callada y certera.
Y quien me enamoraria
si se que la boca
que el beso provoca
irá a mentir cada día,
rozando la cara
con su melodía.

Penas del querer
no me darás:
prefiero sonreír
y en la verbena dulce del placer
olvidar mi pasión.

(al refrán)

L'any 1931, els empleats de la CINAES van crear el Club Cinaes i organitzaven sessions de teatre amateur en el Teatre Parthenon del carrer de Balmes.

El 17 de juny de 1932 a la platja del Masnou, el Club Cinaes (1931) va inaugurar unes casetes de bany destinades a l'ús exclusiu dels seus socis.

El dia 27 d'agost de 1929, la CINAES va inaugurar el seu *estand* en el Palau de Projeccions de l'Exposició Universal de Barcelona. Representava una maqueta del Tívoli en miniatura, i al seu voltant maquetes de Kursaal i del Pathé Palace. A la volta es projectaven les diapositives de les façanes de tots els locals de la cadena. Vitrines amb fotos, màquines de projectar, diapositives, rètols i un pla general de Barcelona amb la localització ben assenyalada dels cinemes de la societat. La CINAES va estudiar l'oferta de l'empresari Joan Mestres i Calvet de llogar el Tívoli per presentar-hi òpera, un cop finida la temporada del Liceu. La CINAES en principi va avenir-se al tracte. D'aquesta manera el Tívoli, arrendat amb un bon lloguer, es podia autofinançar i la CINAES s'ocuparia de fer les reformes en altres dels seus locals. Però el cas és que no es va lligar l'acord.

Consideracions de tipus personal

Investigar la CINAES m'ha permès endinsar-me en una Barcelona cinematogràfica —no diré desconeguda—, però sí oblidada: la Barcelona que estimava el cinema, un cinema que es feia estimar de valent. Hem citat aquí les extraordinàries sessions Studio CINAES. Doncs passant i passant fulls de diaris, de revistes, de setmanaris he començat a trobar *rovellons*, testimoni d'un afany de saber, de conèixer, d'enriquir-se culturalment, artísticament, humanament. Aquests nius, oasis, pous de riquesa eren els nombrosos clubs, entitats, associacions, penyes que vivien amb il·lusió i entusiasme la creació cinematogràfica. Vull citar-ne uns quants: L'Ocell de Paper, Amigos del Cine, Lyceum Club, Sala Studium, les sessions *Mirador*, les sessions d'*El Mundo Deportivo*, del Club Palestra, les sessions del diari l'*Opinió*, del Club Cinematogràfic de *La Veu de Catalunya*, les pàgines d'Àngel Ferran a *La Publicitat*, els treballs de Maria Luz Morales, de Guillem Diaz Plaja, d'Antoni Furnó, de Luis Gómez Mesa, de Jeroni de Moragues, les sessions de l'ADLAN, dels Amics del Cinema, Club del Cineasta, Club Barrila —fanàtics de l'expressionisme alemany— Club Los Emboscados, Penya Els Castissos, etcètera.

Crec que tot aquest ambient, aquest estat d'esperit de la ciutat dels anys 20 i 30 queda retratat en una sola frase:

«Els ciutadans de Barcelona es vestien d'smòking per anar a les estrenes dels films d'en Pabst, d'en Murnau, d'en King Vidor, d'en John Ford, de l'Eisenstein i d'en René Clair».

L'any passat, a Berlín en Billy Wilder va dir-hi la seva: «Avui es fa un cinema imbècil per un públic imbècil».

Afegeixin allò de *Nobody Is Perfect!* La CINAES va procurar ser-ne.

Catorce sucursales y nueve Agencias en España

OLYMPIA

Veá cartelera especial

GOYA

Veá cartelera aparte

TÍVOLI

Espectáculos CINAE — Local dotado de calefacción
Orquesta dirigida por el maestro Boiras-Vila
Hoy martes. Tarde a las 4 y media. Noche a las 9 y media.
La superproducción obra cumbre de la Universal Films

EL HOMBRE QUE RIE

según la novela de Victor Hugo, interpretada por Conrad Veidt y Lorry Poulton. El film Emile Verdaguer.

LA PRESUMIDA

por Billie Dove y Lloyd Hughes y REPORTAJE GRAFICO VERDAGUER.

CAPITOL CINEMA

Espectáculos CINAE — Local dotado de calefacción
Orquesta Tufé

Hoy martes, tarde a las 4 y media y noche a las 9 y media
LILLIAN GISH y RALPH FORBES en el film NUN PLUS ULTRA de la
METRO GOLDWYN MAYER.

EL ENEMIGO

y el film Paramount,

EL PADRINO DE BODA

por Raymond G. Ridi; la comedia técnica de CLAUDE PATHE; revista y primera cinta del concurso de los artistas Enmascarados de la Metro Goldwyn Mayer

KURSAAL Y CATALUÑA

Espectáculos CINAE — Locales dotados de calefacción
Orquestas Boiras-Vila—Torrents

Hoy, martes, tarde, a las 4 y media y noche a las 9 y media.
Ma y Jator y Lloyd Hughes en la cinta Empire Verdaguer.

LA FRONTERA DEL AMOR

y Richard Dix y Mary Brian en

SHANGHAI

film Paramount; comedia, reportaje Verdaguer y 1ª cinta del concurso de los Artistas Enmascarados de la Metro Goldwyn Mayer.

PATHE CINEMA

Espectáculos CINAE — Local dotado de calefacción
Orquesta Lizarzo

Hoy martes, tarde a las 4 y media y noche a las 9 y media
Las cintas Warner Bros. distribuidas por Exclusivas Eitara.

EL SUPREMO ARDID

por Dolores Costello y Conrad Nagel y

UN ANGEL CON DISFRAZ

por Leila Compson.

Comedia y revista.

PATHE PALACE - EXCELSIOR

Hoy, tarde y noche
La grandiosa cinta de los «Artistas Asociados»

EL CAPITAN SORRELL

por Herbert Brenon, Anna Q. Nilson y Alice Joyce
La cinta de la «Metro Goldwyn»

EL BOTONES

por Jackie Coogan. El film FOX

PASATIEMPOS PELIGROSOS

por Madge Bellamy. Comedia y 1.º film Metro.

MIRIA

Local dotado de calefacción

Hoy martes, tarde y noche:

EL CAPITAN SORRELL

por Herbert Brenon, Anna Q. Nilson y Alice Joyce

PASATIEMPOS PELIGROSOS

por Madge Bellamy. Comedia y 1.º film Metro.

MONUMENTAL — PADRO

BOHEMIA — IRIS-PARK

Hoy martes, tarde y noche. El film Paramount:

NEVADA

por Gary Cooper y Emma Tall. La joya Universal

PANTALONES A LA FUNERARIA

por Laura La Plante. La cinta Metro Goldwyn

ROSE MARY

por Joan Crawford, James Murray y Reginald K. E.
Comedia y Revista.

DIANA — ARGENTINA — CONDAL

WALKYRIA — ROYAL

Hoy, tarde y noche. El film Paramount.

RECLUTAS POR LOS AIRES

por Wallace Terry y Raymond Hatton. El film Warner Bros.

LA DESDICHADA

por Gloria Kenton, Warner Baxter y May Allison.
La creación de Buffalo Bill.

EL JINETE INDOMABLE

Comedia y Revista.

Alianza - Ideal - Triunfo - Saón Condal - Montaña - Recreo - Alhambra y Spring
Siempre las mejores producciones cinematográficas